

Coniferen, maar dan anders

De laatste jaren zitten de teelt en verkoop van coniferen weer in de lift. Gelukkig; deze plantengroep is natuurlijk onmisbaar om evenwichtige tuinen aan te leggen en ook in de openbare ruimte kunnen sommige coniferen prima worden toegepast. Maar dan gaat het om de 'gewone' coniferen. Er is ook een groot aantal veel minder bekende soorten.

En misschien zijn planten uit dit rariteitenkabinet ook weleens te gebruiken.

Auteur: Ronald Houtman

8 min. leestijd

Wat zijn coniferen? Voor velen blijft dit een lastige vraag. De meeste mensen vinden alleen planten met schubvormig loof coniferen, en dan denkt men meestal aan haagconiferen. Soorten met naalden, zoals *Picea* of *Pinus*, worden niet als coniferen gezien, laat staan dat men *Metasequoia* of *Taxodium* als conifeer zal herkennen.

Het woord conifeer betekent: kegeldrager. Dit slaat natuurlijk op de bekende structuren waarin de zaden zitten. Bij sommige coniferen zijn dit geen kegels, maar vlezige structuren die de zaden geheel of gedeeltelijk omsluiten. Dit is onder andere het geval bij *Juniperus* en *Taxus*. Het wordt wellicht wat ingewikkeld, maar feitelijk zijn alleen de planten in de klasse Pinopsida (van het plantenrijk) dus coniferen. Iets breder getrokken zijn er dan de naaktzadigen. Buiten de coniferen horen hier ook onder andere *Ginkgo* en *Ephedra* bij. Bij de naaktzadigen zijn de zaadknoppen onbedekt, zodat de pollen gemakkelijker de zaadknop kunnen binnendringen. Bij de bedektzadigen zit er een vliesje om de zaadknoppen. Het feit dat de volgroeide zaden bedekt zijn (zoals onder andere bij *Cephalotaxus*, *Ginkgo*, *Juniperus*, *Taxus* en *Torreya*) heeft dus niets te maken met het al dan niet naaktzadig zijn.

Ook hebben coniferen geen gewone bladeren, maar zijn deze gevormd tot naalden of schubben. Hierdoor zijn ze direct te onderscheiden van andere plantengroepen. Soms is het ver-

schil lastig, want sommige bloemplanten hebben ook schubben (*Hebe*) of naalden (*Erica*) in plaats van gewone bladeren.

Om het overzichtelijk te houden, zal het hier alleen over de 'echte' coniferen gaan. En dan niet over de *usual suspects*, maar juist over de wat onbekendere.

Bladeren

Om maar meteen met een uitzondering te beginnen: er zijn coniferen waarvan het loof op gewone bladeren lijkt. Dit is het geval bij *Phyllocladus*. Het zijn struiken tot (kleine) bomen die er helemaal niet uitzien als coniferen. De naalden/schubben zijn vergroeid tot leerachtige, bladachtige twijgen, wat ook de betekenis van de geslachtsnaam is: *phyllos* = blad, *clados* = twijg. Van de vier soorten zijn er twee min of meer winterhard. *P. aspleniifolius* met donkergroen loof is alleen geschikt voor toepassing op de mildste plaatsen. *P. trichomanoides* var. *alpinus* heeft blauwgroen blad en is winterharder.

Bladverliezend

Het gros van de coniferen is wintergroen, maar een klein deel is bladverliezend. Heel bekend zijn natuurlijk *Larix*, *Metasequoia* en *Taxodium*. Veel minder bekend zijn *Glyptostrobus* en *Pseudolarix*. De loofstructuur van de bladverliezende coniferen is fijner dan bij de wintergroene. *Glyptostrobus* zijn zeer zeldzame kleine bomen met een slanke habitus, die het meeste lijken op *Metasequoia*, maar het geveerde loof

is langer en fijner.

Iets bekender is *Pseudolarix amabilis*. Deze statige boom is nauw verwant aan de veel bekendere *Larix*, maar natuurlijk zijn er verschillen. Zo is een *Larix* gewoonlijk veel slanker en maken deze bomen een wat ielere indruk dan *Pseudolarix*. De kegels van *Pseudolarix* bestaan uit driehoekige, vlezige schubben en vallen bij rijpen uiteen. Bij *Larix* blijven de kegels gewoonlijk meerdere jaren aan de twijgen zitten. De vrij lange, zachte naalden zijn heldergroen van kleur. *P. amabilis* verdraagt geen kalkrijke grond, maar zal verder op vrijwel iedere doorlatende bodem groeien. De boom houdt van warmte, dus een plek in de volle zon of lichte schaduw is prima. Voor een goede groei is het wel belangrijk dat de bodem goed afwaterend is en de plant voldoende voeding heeft. Bij gebrek aan voedingsstoffen zullen de naalden snel geel kleuren. *P. amabilis* is prima winterhard en kan een schitterende solitairboom vormen.

Een mooie toegevoegde waarde van bladverliezende coniferen is dat ze herfstkleuren geven. Met name *Pseudolarix* is wat dat betreft een topper. Rond eind oktober kleuren de naalden diep goudgeel tot licht bruinoranje.

Lijkt op *Taxus*

Taxus is zo veelzijdig en gemakkelijk, dat het vrijwel onmogelijk is om een vervanger hiervoor te vinden. En die zijn er ook niet echt in de wereld van de coniferen. Wel zijn er enkele

Phyllocladus aspleniifolius

Pseudotaxus chienii

Podocarpus nivalis Trompenburg

De meeste mensen vinden alleen planten met schubvormig loof coniferen, en dan denkt men meestal aan haagconiferen

lookalikes: *Pseudotaxus chienii* en *Saxegothaea conspicua*. Beide zijn voldoende winterhard om in ons land te worden toegepast, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat met name *Saxegothaea* niet veel toevoegt naast *Taxus*. Opvallend is dat *Saxegothaea* geen familie is van *Taxus*, maar er toch op lijkt. De donkergroene naalden glanzen en hebben een vrij scherpe top. Aan de onderzijde zijn twee grijze lenticelstrepen zichtbaar. Een groot verschil met *Taxus* is dat *S. conspicua* geen vlezige vruchten krijgt, maar ronde, groene kegeltjes die uit dikke schubben bestaan. *S. conspicua* is voldoende winterhard voor toepassing in ons klimaat, maar naast *Taxus* voegt de plant eigenlijk niets toe aan onze tuinen en parken.

Het grote geslacht *Podocarpus* bestaat voornamelijk uit subtropische soorten, maar enkele kortnaaldige soorten komen voor in Tasmanië en Nieuw-Zeeland. Deze zijn prima winterhard en kunnen dan ook goed bij ons worden toegepast. Het zijn geen moeilijke planten, die

soms opvallende loofkleuren hebben. *P. nivalis* is een klein struikje met korte, vrij brede en zachte naalden. Net als *Taxus* is *P. nivalis* tweehuizig; er zijn dus mannelijke en vrouwelijke planten. De iets minder winterharde *P. totara* heeft wat scherpere naalden en groeit uit tot een grote piramidale struik of kleine boom. Vanwege de winterhardheid is het een goede plant voor serres en binnentuinen. 'Aureus' is een geelnaaldige cultivar met sprankelende loofkleuren.

Pseudotaxus chienii is het beste te beschouwen als een *Taxus* met witte vruchten. Op jonge leeftijd moet de plant wel enigszins worden beschermd, maar als hij ouder is, is de winterhardheid goed. Toch is dit geen plant voor grootschalige toepassing, al was het alleen al omdat het een zeldzame verschijning is. Deze struik is in Zuidoost-China, het natuurlijk verspreidingsgebied, zeer zeldzaam en wordt zelfs met uitsterven bedreigd.

Logischerwijs komt *Taiwania* van het gelijknamige eiland in de Chinese Zee. Het is een kleine tot middelgrote boom met een doorgaande harttak en sierlijk afhangende twijgen. De naaldvormige schubben lijken wel wat op die van de nauw verwante *Cryptomeria*, maar voelen scherp aan. Ze zijn donkergroen, soms wat blauwgrijs. De boom moet beschermd worden tegen strenge vorst en is dus alleen geschikt voor toepassing op milde, beschutte plaatsen.

Iets minder zeldzaam zijn de soorten uit het geslacht *Torreya*. De bekendste soort is *T. nucifera*. Oppervlakkig gezien lijkt de plant op *Taxus*, maar de naalden staan steeds aan weerszijden van de twijgen (en niet rondom, zoals bij *Taxus*). Ook zijn de naalden veel stugger en scherp gepunt. De zaden zitten in een stevig vlezig omhulsel en niet in een kegel. De twee Noord-Amerikaanse soorten *T. californica* en *T. taxifolia* zijn ook te herkennen door even een naald te kneuzen en hieraan te ruiken. Geurt de gekneusde naald naar citrusvruchten, dan is het *Torreya*. Ze vormen bomen die ook in ons klimaat meer dan 10 m hoog kunnen worden en kunnen dienen als alternatief voor boomvormige *Abies* of *Picea*. Van *T. nucifera* bestaat ook een cultivar met bont loof: 'Variegata'. De naalden van deze plant zijn deels (crème) wit. De meningen zijn verdeeld over de vraag of dit mooi is, maar spectaculair is het zeker wel!

Torreya nucifera

Om bij de scherp gepunte naalden te blijven: de Chinese *Cunninghamia* is een waardige opponent van *Torreya*

Langere naalden

Om bij de scherp gepunte naalden te blijven: de Chinese *Cunninghamia* is een waardige opponent van *Torreya*. Qua naaldstructuur lijkt *Cunninghamia* wat op *Araucaria araucana*. De twee soorten, *C. konishii* en *C. lanceolata*, lijken sterk op elkaar. *C. lanceolata* wordt het meest gekweekt. Het is een kleine boom met een opvallend strakke piramidale groeiwijze. De twijgtoppen hangen steeds iets naar beneden, wat de boom een sierlijk karakter geeft. Helaas worden vooral de onderste takken regelmatig bruin. Dit kan een ontsierend beeld geven. Er is ook een cultivar met een iets blauwe glans op het loof: 'Glaucua'.

Veel bekender is natuurlijk *Cephalotaxus*. Het vreemde van deze plant is dat de soort *C. harringtonii* nauwelijks wordt gekweekt. Het is vooral de zuilvormig groeiende cultivar 'Fastigiata' die bekend is. Typisch aan deze cultivar is dat de naalden variëren in lengte. Dit geeft de omhoog staande twijgen een apart uiterlijk. Een lage en breed groeiende cultivar is 'Gimborn's Pillow'. Deze blijft beduidend lager dan de soort en heeft een dichtere vertakking. Een derde cultivar die weleens wordt aangetroffen, is 'Korean Gold'. Deze heeft gele tot groengele naalden. Er zijn nog minstens vijf andere cultivars, maar deze worden niet of nauwelijks gekweekt.

De obscure *Cathaya argyrophylla* is een echte bijzonderheid. Prachtig voor de verzamelaar,

Microbiota decussata

maar niet van enige waarde als tuinplant. Jammer, want *Cathaya* is met zijn lange, zachte, iets gebogen heldergroene naalden echt wel een heel mooie plant, maar helaas in ons klimaat twijfelachtig winterhard. Ook stelt deze plant nogal wat eisen aan de standplaats. Deze moet beschermd zijn en de bodem relatief zuur, maar wel doorlatend.

Dinosaurusbom

Deze populaire naam werd al snel gegeven aan de pas in 1994 ontdekte *Wollemia nobilis*. De parkwachter David Noble ontdekte de (toen nog onbekende) bomen in een afgelegen vallei in Zuidwest-Australië. Van deze boom, in het Engels *Wollemi pine* genaamd, zijn in het wild slechts een veertigtal volwassen exemplaren bekend en ongeveer 200 jonge boompjes. Aanvankelijk was het een zeldzaamheid in Europa en de eerste bomen werden angstvallig beschermd en bewaakt. Maar dankzij effectieve verspreiding, eerst naar botanische tuinen en daarna via kwekerijen, is deze soort nu algemeen in cultuur. De naam dinosaurusbom is verzonnen omdat de boom alleen bekend was van fossielen van nauw verwante soorten die zo'n 200 miljoen jaar geleden leefden, toen er dus nog dinosaurussen rondliepen. De *Wollemi pine* is een sterk groeiende boom met een opgaande groeiwijze. Natuurlijk zijn er nog geen oude exemplaren buiten Australië, maar de bomen in de natuur zijn zo'n 40 m hoog. De boom vormt een doorgaande harttak en vrijwel horizontaal afstaande zijtakken met lange, vrij

zachte naalden. *Wollemia* blijkt verrassend winterhard te zijn en op verschillende plaatsen in ons land staan al vrij forse exemplaren. Toch zal de boom moeite hebben met matige vorst.

Schubben

Ten slotte aandacht voor de andere grote groep: de schubconiferen. *Athrotaxis* is een geslacht dat uit slechts twee soorten en een hybride bestaat die alle op Tasmanië voorkomen. Bij *A. cupressoides*, de meest winterharde soort, liggen de donkergroene schubben strak tegen de twijgen. *A. selaginoides* lijkt meer op *Cryptomeria*. De hybride *A. laxifolia* zit ertussenin. Het zijn slank opgaande bomen die in de natuur meer dan 15 m hoog kunnen worden. Bij ons zal *A. cupressoides* een klein boompje van maximaal een meter of vier worden. De bomen kunnen veel kleine, ronde kegeltjes produceren, wat enigszins ontsierend kan zijn. *Athrotaxis* is matig winterhard en vooral geschikt voor binnentuinen.

Het geslacht *Fitzroya* bestaat uit slechts één soort, die van nature voorkomt in zuidelijk Zuid-Amerika. *F. cupressoides* is een langzaam groeiende boom, die in de natuur meer dan 50 m hoog kan worden. In ons klimaat blijft hij beduidend kleiner en is hij vaak struikachtig groeiend. Het schubvormige loof is donker grijsgroen. In de natuur is *Fitzroya* bedreigd en hij geniet in Chili en Argentinië een beschermde status.

Naast de soms iets mindere winterhardheid is er nog een reden waarom veel van de hier genoemde buitenbeentjes nauwelijks worden toegepast. Ze lijken te veel op bekende coniferen zoals *Chamaecyparis* of *Thuja*. Dat is ook het geval met *Austrocedrus chilensis*. Ondanks de naam lijkt deze grote struik tot kleine boom helemaal niet op *Cedrus*, maar eerder op *Thuja*. De loofstructuur is echter veel fijner, wat de plant sierlijker maakt. Het loof is donker geelgroen tot donker grijsgroen. Als plant groeit *A. chilensis* aanvankelijk smal piramidaal en wordt later iets breder. Daarbij is deze soort verrassend winterhard, zeker als de plant eenmaal vaststaat.

Siberië

Als laatste wellicht de bekendste van de in dit artikel genoemde planten: *Microbiota decussata*. De geschiedenis van deze bodembedekkende conifeer is op zijn minst interessant. In 1923 werd *M. decussata* voor het eerst beschreven. De naam is afgeleid van *Biota*, de oude naam voor *Thuja*. Het duurde tot 1949 voordat de eerste planten in de botanische tuin van Tasjkent (Oezbekistan) te zien waren. Via een Tsjechische botanische tuin kwam de plant in 1965 in de botanische tuin van Hamburg terecht en van daaruit in 1967 in Trompenburg Tuinen en Arboretum in Rotterdam. Dankzij de goede contacten van de Rotterdamse tuin met de Nederlandse boomkwekerij werd de plant in 1972 in Nederland voor het eerst op kleine schaal gekweekt. Inmiddels is *M. decussata* een

behoorlijk ingeburgerd gewas. En dat pas na 45 jaar! Het is een lage, zeer breed uitgroeiende bodembedekker met dofgroen loof. 's Winters kleurt het loof brons- tot purperbruin. Dit vindt niet iedereen mooi, maar het geeft de plant wel meer dynamiek, en combinaties met bollen, andere coniferen en winterbloeiende heesters liggen daarmee voor de hand. Er zijn enkele cultivars op de markt. De oudste is 'Jacobsen'. Deze Deense cultivar groeit meer opgaand dan de soort. In Nederland ontstonden onlangs 'Filip's Pretty Pride' en 'Lucas'. Laatstgenoemde heeft een compacte, maar duidelijk meer opgaande habitus. Het loof heeft een fraaie fijne structuur en een mooie zachtgroene kleur. In vergelijking met de soort groeit Filip's Pretty Pride' compacter en hij heeft een mooie uniforme ronde plantvorm. Aangezien *M. decussata* van origine uit Siberië komt, zit het met de winterhardheid wel goed.

Toepassing

Omdat het hier genoemde sortiment nogal uiteenloopt, is het moeilijk algemene aanwijzingen te geven voor de toepassing. De forsere planten, zoals *Athrotaxis*, *Cathaya*, *Cunninghamia*, *Fitzroya*, *Phyllocladus*, *Pseudolarix*, *Taiwania*, *Torreya* en *Wollemia*, zijn vooral geschikt om als solitair te worden toegepast. Planten als *Cephalotaxus*, *Podocarpus*, *Pseudotaxus* en *Saxegothaea* kunnen ook in (kleine) groepen worden toegepast. *Microbiota*, ten slotte, is een prima bodembedekker voor kleine tot middelgrote plantvakken. Bij het hier genoemde sortiment speelt de winterhardheid een belangrijke rol. De mindere winterharde soorten kunnen prima in binnentuinen worden geplant, maar hebben buiten toch wel een beschutte, milde plaats nodig. Zoals alle coniferen komen ook deze planten het best tot hun recht in gemengde beplantingen en heester- en vasteplantenborders.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/article/28540/coniferen-maar-dan-anders